

מסורת הש"ס
 א. שקלים פ"ח מ"ח.
 ב. (על סוף המשנה, בשינוי) תוי"כ ויקרא כו, לב.
 ג. ספרי דברים יד, כג (ועיי"ש). וראה תמורה כא, א.
 ד. תוספתא בכורות פ"ז א.
 וראה ירושלמי תרומות פ"א ה"א. שם יבמות פ"ג ה"ב.
 ה. בכורות נח, ב.

גרסות

ונוהג בבקר ובצאן יש בכתי"ל: ונוהג בצאן ובבקר. ואין מתעשרין במשניות: ואין מתעשרין. ומה אם במשניות: מה אם. כבשים ועזים שהן כלאים במשניות: הכבשים והעזים שהם כלאים. שלא יהו מתעשרין ברוב כתי"ל: שאין מתעשרין ובמשניות: שלא יתעשרו. וצאן משמע כל צאן אחד ברוב כתי"ל וכן גרס בשי"מ: וצאן כל משמע צאן אחד (וראה בעיונים) ובמלאכת שלמה הביא גרסה: כל הנשמע צאן אחד ובכתי"מ חסר משפט זה. לימא מתניתין בכי"מ: למימרא מתניתין. כאן ליקרב כאן ליקדש בכתי"ל: כאן ליקדש כאן ליקרב. אי הכי מאחר שאינו בשי"מ: מאחר שאינו.

משנה מעשר בהמה נוהג בארץ ובחוצה לארץ, ונוהג בפני הבית (בזמן שבית המקדש קיים), ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשים; ונוהג בבקר ובצאן, ואין מתעשרין מזה על זה, אין מפרישים מעשר מן הבקר על הצאן ולהיפך, ונוהג בכבשים ובעזים ומתעשרין מזה על זה.

ונוהג בחדש ובישן, בולדות שנולדו בשנים שונות, ואין מתעשרין מזה על זה. שהיה בדין (מן הסברה) לומר: ומה אם החדש והישן שאינן כלאים זה בזה, שמין אחד הם – בכל זאת אינם מתעשרין מזה על זה, כבשים ועזים שהן כלאים זה בזה – אינו דין שלא יהו מתעשרין מזה על זה? תלמוד לומר: "וצאן" (וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש לה", ויקרא כז, לב), משמע מכך שכל "צאן" הריהו מין אחד לענין מצות מעשר בהמה, ומתעשרים מזה על זה.

ב גמרא על מה ששינוי שמעשר בהמה נוהג בחוצה לארץ, שואלים: לימא מתניתין [האם נאמר שמשנתנו] היא שלא כדעת ר' עקיבא? דתניא [ששנויה ברייתא], ר' עקיבא אומר: יכול יעלה אדם לירושלים מעשר בהמה מחוצה לארץ ויקריבנו במקדש? תלמוד לומר: "והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם" (דברים יב, ו), ומלשון רבים של "מעשרותיכם" יש לדייק כי בשתי מעשרות שונים הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר שני של דגן, שאת שניהם יש להעלות למקום המקדש ולאוכלם, והכתוב מיקשם זה לזה, ולפיכך: ממקום שאתה מעלה מעשר דגן, כלומר, מארץ ישראל, שרק שם יש חיוב מעשר – משם אתה מעלה גם מעשר בהמה, וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן, מחוצה לארץ – אי (אין) אתה מעלה גם מעשר בהמה. והרי במשנתנו נאמר שהוא נוהג בחוצה לארץ! ודוחים: אפילו תימא [תאמר] שמשנתנו כדעת ר' עקיבא, יש לחלק: כאן בברייתא, הכוונה היא שאין מעלים אותו לירושלים כדי ליקרב על המזבח, כאן במשנתנו, ששינוי שהוא נוהג בחוצה לארץ, הרי זה ליקדש, שצריך לעשר את הבהמות, ולקדש את העשירי. ומעירים: דיקא נמי [מדויק גם כן] הדבר מדברי ר' עקיבא, דקא נסיב לה תלמודא [שמביא את הלימוד] ממה שנאמר "והבאתם שמה", שמע מינה [למד מכאן]. שהוא ממעט את חוץ לארץ רק מחובת הבאתו לירושלים. ושואלים: אי הכי [אם כן], מאחר שאינו קרב, אמאי [על מה] לאיזה ענין] הוא קדוש? ומשיבים: להיות נאכל במומו לבעלים, שבעליו רשאים לאוכלו רק לכשיפול בו מום.

שינוי במשנתנו שמעשר בהמה נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית. ושואלים: אי הכי [אם כן], אפילו האידינא נמי [בזמן הזה גם כן] יהיה נוהג, ומדוע אין אנו נוהגים במעשר בהמה? ומשיבים: הטעם הוא כדברי רב הונא, שאמר

עיונים

כבשים ועזים שהן כלאים זה בזה האחרונים העירו כי לא מצאנו שכבשים ועזים הם שני מינים האסורים בכלאים, הן בהרבעה והן בחרישה יחדיו. והסבירו כי אין מדובר על איסור כלאים, אלא למה שנאמר במשנה לקמן (נ,א) שבהמת כלאים (הנולדת משני מינים, גם אם הם מותרים זה בזה, כמו תיש ורחל) פטורה ממעשר בהמה. ולפי דבריהם הסבר דברי הגמרא הוא: ומה כבשים ועזים, שולד היוצא מהכלאה שלהם פטור ממעשר בהמה, מתעשרים זה על זה, חדש וישן שהנולד מהם בוודאי אינו פטור ממעשר בהמה – כל שכן שיתעשרו זה על זה (ראה חידושי ר' אליהו גוטמכר למשנה ובכור דל). **תלמוד לומר וצאן משמע כל צאן אחד** הר"ש משאנץ בפירושו לתורת כהנים הסביר כי מצאנו שהתורה אומרת "ואם מן הצאן קרבו מן הכבשים או מן העזים" (ויקרא א, ז), וכאן כתוב באופן כללי "צאן", ללמד שכולו אחד (וכן בפירוש הראב"ד לתרי"ב). ולפני הראשונים עמדה גרסה מעט שונה: "כל משמע (כל) צאן אחד", והסביר רבינו גרשום (להלן עמוד ב) כי הכוונה היא ל"כל" שנאמר מתחילה "יכול מעשר בקר וצאן", שהיא מתייחסת גם ל"צאן", לומר שכל הצאן הוא מין אחד (וראה עוד במלאכת שלמה ובתוס' ר' עקיבא איגר למשניות).

כאן ליקרב כאן ליקדש מן הסוגיה במסכת תמורה (כא,א) עולה כי לדעת ר' עקיבא יש איסור להקריב את המעשר שהוקדש בחוצה לארץ. אבל לדברי המשנה שם (שלפי הסוגיה שם היא כדעת ר' ישמעאל), הרי אף שלכתחילה אין מעלים את המעשר מחוצה לארץ, אם העלו אותו – מקריבים אותו במקדש. ולפי דעה זו משנתנו מתפרשת גם לענין הקרבה (וראה חזון איש). ובטעם הדבר, מדוע אין מעלים אותו לכתחילה, כשאר קדשים שחייבים להעלותם, הסביר ר' שמעון (במשנה שם), כי מעשר אם יפול בו מום – יכול להיאכל על ידי בעליו במקומו (בניגוד לשאר קדשים שנפל בהם מום – שצריך לפדותם ולהביא בדמיהם קרבן למקדש). ומכאן משמע לכאורה כי הוא פטור שפטרו חכמים את מקדש המעשר מלהעלותו לירושלים. אבל בתוס' (שם עמוד ב) העירו כי לדעת ר' ישמעאל אין כאן רק פטור מהעלאת המעשר לירושלים, אלא שלכתחילה אין לעשות זאת, והביאו לכך מקור בדרשת חכמים בספרי.

ממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן ומה שברור לתנא שאין מעלים מעשר שני מחוצה לארץ הוא פשוט – שהרי אין מעשר שני נוהג כלל בחוצה לארץ, וכפי שהגדירה המשנה במסכת קדושין (ל,ב), שכל מצוה שהיא תלויה בארץ – אינה נוהגת

משנה מעשר בהמה כו' בכבשים ובעזים – כלומר, ונוהג בכבשים ועזים. חדש – שנולדו לאחר אלול. ישן – שנולדו קודם אלול. ואין מתעשרין חדש וישן מזה על זה – כדמפרש בגמרא. **גמרא** לימא מתניתין – דקמינו נוהג צוה"ל לארץ. מעשר דגן – אינו נוהג אלא בארץ, דקאמרינן צפרק קמח דקדושין (לז,ה): כל מנזה שהיא חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ, וילפינן ליה מקראי. ליקרב – לא קדוש. ומתניתין דקמינו "נוהג" – ליקדש קאמר. ומפרש צמון למאי הלכתא קדוש. דיקא נמי – דרבי עקיבא מהקדשה הוא דקממעט לה, מדנסיב תלמודא למילתיה מ"והבאתם שמה" דהיינו הקדשה. במומו – דימתין עד שיזום ואוכלו. מעשר בהמה, צין מס צין בעל מום – דבעלים הוא, דלא אשכחן קרא דליתניה לכהן. כדרב הונא – דלמר לקמן צהאי פירקא (נ,ג).

עשר בהמה נוהג בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשים. ונוהג בבקר ובצאן – ואין מתעשרין מזה על זה, בכבשים ובעזים ומתעשרין מזה על זה, בחדש ובישן – ואין מתעשרין מזה על זה. שהיה בדין: ומה אם החדש והישן שאינן כלאים זה בזה – אינם מתעשרין מזה על זה, כבשים ועזים שהן כלאים זה בזה – אינו דין שלא יהו מתעשרין מזה על זה? תלמוד לומר: "וצאן" – משמע כל צאן אחד.

ב גמרא לימא מתניתין דלא פרי עקיבא? דתניא, ירבי עקיבא אומר: יכול יעלה אדם מעשר בהמה מחוצה לארץ ויקריבנו? תלמוד לומר: "והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם" – יבשתי מעשרות הפתוב מדבר, אהד מעשר בהמה ואהד מעשר דגן, ממקום שאתה מעלה מעשר דגן – אתה מעלה מעשר בהמה, וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן – אי אתה מעלה מעשר בהמה! – אפילו תימא רבי עקיבא, פאן – ליקרב, פאן – ליקדש. דיקא נמי, דקא נסיב לה תלמודא: "והבאתם שמה", שמע מינה. – אי הכי, מאחר שאינו קרב אמאי קדוש? – לנאכל במומו לבעלים.

ג בפני הבית ושלא בפני הבית, אי הכי, אפילו האידינא נמי! – פדרב הונא, דקאמר לימא מתניתין דלא פרי עקיבא? דתניא, ירבי עקיבא אומר: יכול יעלה אדם מעשר בהמה מחוצה לארץ ויקריבנו? תלמוד לומר: "והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם" – יבשתי מעשרות הפתוב מדבר, אהד מעשר בהמה ואהד מעשר דגן, ממקום שאתה מעלה מעשר דגן – אתה מעלה מעשר בהמה, וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן – אי אתה מעלה מעשר בהמה! – אפילו תימא רבי עקיבא, פאן – ליקרב, פאן – ליקדש. דיקא נמי, דקא נסיב לה תלמודא: "והבאתם שמה", שמע מינה. – אי הכי, מאחר שאינו קרב אמאי קדוש? – לנאכל במומו לבעלים.

ג בפני הבית ושלא בפני הבית, אי הכי, אפילו האידינא נמי! – פדרב הונא, דקאמר לימא מתניתין דלא פרי עקיבא? דתניא, ירבי עקיבא אומר: יכול יעלה אדם מעשר בהמה מחוצה לארץ ויקריבנו? תלמוד לומר: "והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם" – יבשתי מעשרות הפתוב מדבר, אהד מעשר בהמה ואהד מעשר דגן, ממקום שאתה מעלה מעשר דגן – אתה מעלה מעשר בהמה, וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן – אי אתה מעלה מעשר בהמה! – אפילו תימא רבי עקיבא, פאן – ליקרב, פאן – ליקדש. דיקא נמי, דקא נסיב לה תלמודא: "והבאתם שמה", שמע מינה. – אי הכי, מאחר שאינו קרב אמאי קדוש? – לנאכל במומו לבעלים.

שינוי במשנתנו שמעשר בהמה נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית. ושואלים: אי הכי [אם כן], אפילו האידינא נמי [בזמן הזה גם כן] יהיה נוהג, ומדוע אין אנו נוהגים במעשר בהמה? ומשיבים: הטעם הוא כדברי רב הונא, שאמר

אלא בארץ. וראה ברמב"ם הלכות בכורות (פ"א ה"ה), שלגרת חלק מן הראשונים פסק שגם בכור (ולעניינו לכאורה גם מעשר בהמה). אינו נוהג כלל בחוצה לארץ. **לנאכל במומו לבעלים** אין כוונת הגמרא להגביל את אכילת מעשר בהמה רק לבעלים ולא לאחרים (שהרי הוא נאכל לבעלים או למי שהם חפצים לתת לו). אלא הכוונה היא שאינו מותר אלא באכילה לכשיפול בו מום אבל לא במכירה (מרומי שדה). **אידינא גזירה משום וכו'** ואף על פי שיש כאן ביטול מצוה מן התורה, מכל מקום יש לחכמים כוח לעקור מצות עשה ב"שב ואל תעשה" (ראה יבמות צ,א). והוסיף בעל תוספות יום טוב שיכולת חכמים לבטל מצוה זו נובעת מכך שגם ללא הפרשת מעשר בהמה – בהמות העדר אינן אסורות. ובכך שונה דין זה מחיוב הפרשת תרומות ומעשרות מהצומח, ששם נוסף לקיום המצוה ההפרשה גם מתירה את התבואה באכילה ומפקיעה את איסור טבל (ראה להלן נ"ב, נח,א).

אורח ההלכה מעשר בהמה נוהג בארץ וכו' מעשר בהמה נוהג בארץ ובחוץ לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית (וראה בגמרא), בחולין אבל לא במוקדשים. כמשנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ו ה"ב). **בבקר ובצאן ואין מתעשרין מזה על זה** מצות מעשר בהמה נוהגת בבקר ובצאן בלבד. ואין מעשרים מן הצאן על הבקר ולא מן הבקר על הצאן, כמשנה. (רמב"ם שם פ"ז ה"ד). **כבשים ובעזים ומתעשרין מזה על זה** מעשרים מן הכבשים על העזים ומן העזים על הכבשים. כמשנה. (רמב"ם שם פ"ב ה"ד).

חדש וישן אין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת. כמשנה. וכתב הרמב"ם: ויראה לי שאם עישר בהמה משנה על שנה – הרי זה מעשר, מפני חומרת הקדשים. (רמב"ם שם פ"ז ה"ה). **אידינא נמי... משום תקלה** מעיקר הדין נוהג מעשר בהמה בפני הבית ושלא בפני הבית. אבל חכמים אסרו לעשר בהמה בזמן הזה ותיקנו שאין מעשרים אלא בפני הבית, גזירה שמה יאכלהו תמים ונמצא בא לידי איסור שחייט קדשים בחוץ, שהוא איסור שיש בו כרת. ומכל מקום, אם עבר ועישר בזמן הזה – הרי זה מעשר, ויאכל במומו. כמשנה. (רמב"ם שם).

גזירה משום יתום — הכא נמי גזירה משום יתום, שלא יניס יתום לדיד להתעשר, דאמר צמתנימין: הכל נכנסים לדיד להתעשר חוץ מכלאים וטריפה ויואל דופן ומחוקר זמן ויתום. ולהכי נקט רב הונא יתום טפי מכל הני — משום דהתם גבי מילתיה לא שייך למימר לא לא לקוח ויתום לקמן צהאי פירקא. יתום — שמתה אמו נשעת לידה, זה פירש למיתה וזה פירש לחיים. מעיקרא נמי — כשהמקדש קיים, נגזר משום יתום! אלא — להכי לא גזרינן בזמן צית המקדש — דאפשר צהכרות צית דין שלא יניס אדם יתום לדיד להתעשר. הילכך האידנא נמי ליפרשו, ואפשר צהכרות! משום תקלה — דאין לנו על מה להקריב, וצריך לשהוי עד שיומם, ואחי ציה לדיד תקלה דגזירה ועבודה, או שוטטו צלא מוס. ואין מחרימין — דחרס הוא קדש הקדש, דכתיב: "כל חרס קדש קדש קדשים" וגו'. תיעקר — ללא לימי צה לדיד תקלה. מתה מאיליה — צבע צבור בדידן תליא — צתמיה. הכי קאמר — הכי פרכינן: הואיל ותישט לתקלה — לקניניהו לאודנייהו דאיהמהו לגוים כי היכי דמיהו יד גוי צתמנע, ולא לימי לדיד צתורה!

רב הונא: גזירה משום יתום. — אי הכי, מעיקרא נמי לא! אלא — אפשר בהכרזה; הקא נמי — אפשר בהכרזה! אלא אמר רבה: משום תקלה. ומנא תימרא דהיישין לתקלה? דתנן: ואין מקדישין, ואין מעריכין, ואין מחרימין בזמן הגזירה, ואם הקדיש והעריף והחריס, בהמה — תיעקר, פירות פסות וכלים — ירקבו, מעות וכלי מתכות — יולף לים המלח; ואיזהו עיקור — נועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה. — אי הכי, בכור נמי לא ליקדש! — בכור בדידן תליא מילתא? ברחם קדוש! — הכי קאמר: ליקניניהו לאודנייהו לגוים, דלא ליקדש מעיקרא!

תוספות

בפירוקו (נח,ב): כיצד מעשרן. ושם לא שייך למיגור משום כלאים וטריפה ויוצא דופן, אבל כאן שייך למיגור משום הנהו כמו משום יתום. אלא, אידי דנקט רב הונא התם — נקטה הכא. ומיהו, תימה: דלא נקט לקוח ויתום כדנקט התם! לכך נראה לי לפרש: דנקט הכא דוקא יתום, דטעו ביה טפי מבאחריני משום דלא בקיא, דיתום נמי לא משכחת ליה אלא בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים.

אלא משום תקלה — משמע הכא דאין מעשר בהמה נוהג בזמן הזה משום תקלה. והקשה רבינו תם בפרק "במה בהמה יוצאה" (שבת נד,ב) דרבי אלעזר בן עזריה הוה מעשר תריסר אלפי עגלי מעדריה בכל שתא. ולאחר החורבן היה, דרב יוחנן בן זכאי שהוא נשיא היה לאחר חורבן, ואחריו רבן גמליאל, ובימי רבן גמליאל מנו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא, כדאיתא בפרק בעישור שנותנין למלך כמו ארנונא. ודוחק נמי לפרש דאפוטרופוס היה לו כשהוא קטן שהיה מעשר. ושמה לא בטלו מעשר בהמה כל כך סמוך לחורבן.

ואין מחרימין בזמן הזה — אפילו למאן דאמר (ערכין כט,א): סתם חרמים לכהנים, אפילו במפרש לכהנים — איכא למיגור משום תקלה, דכל זמן שהם ביד בעלים הרי הן הקדש, כדאיתא לעיל בריש "כל פסולי המוקדשין" (לב,א). ובפרק קמא דעבודה זרה (יג,א) פירש רש"י: דקסבר סתם חרמים לבדק הבית. ואי נמי כדפרישית. והא דאמר עולא בערכין בסוף פרק "המקדש שדהו" (כט,א): "אי הואי התם הוה יהיבנא כולהו לכהן", דקסבר סתם חרמים לכהנים, גבי ההוא גברא דאחרימנהו לנכסיה — יש לחלק, דהיינו במקרקעי. דבלאו הכי מקשה רבינו תם: רב יהודה, דסבר התם סתם חרמים לבדק הבית, היכי שרי התם על ידי פדייה דלישקול ארבע זוזי ושדי בנהרא? ואומר רבינו תם: דהתם במקרקעות, דאי אסרת להו איסור עולם — כל שכן דאתי לדיד תקלה טפי. ומיהו, קשה: דמשמע התם דאירי במטלטלין, דפריך עלה מהא דתניא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, ומשני: הא במקרקעי הא במטלטלי! ויש לומר: דמקרקעי חוצה לארץ קרי "מטלטלי", כדמסיק התם דכמטלטלי דמו. ואף על גב דקאמר: והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה, משמע מדקאמר "נמי" דהוה במקרקעי ובמטלטלי — מכל מקום לא התיר אלא המקרקעי לבד. וכל שכן דניחא השתא, דמכח זה פשיטא ליה להתלמוד דבמקרקעי נמי הוה עובדא, דאי לא הוה התם אלא מטלטלי — לא הוה שרי להו.

מעות וכלי מתכות יולף לים המלח — משמע דוקא לים המלח, ולא סגי בשאר נהרות. וכן משמע בפרק "כל שעה" (פסחים כח,א) דבשאר נהרות בעיא שחיקה, אבל לים המלח מטיל בעיניה. וכן בעלמא: הפריש מעות לנזירותו ומת, אמרינן: יולף הנאה לים המלח. ותימה: דבההוא עובדא דערכין (כט,א) קאמר: שקיל ארבע זוזי ושדי בנהרא, וכן ביומא בפרק "הוציאו לו" (נה,ב) קאמר: ונשקול ארבעה זוזי ונשדי בנהרא, ואידך לישתרו! ושמה התם איירי על ידי שחיקה. ועכשיו כשאדם בא לחלל כרם רבעי או נטע רבעי — צריך לשחוק הנהו זוזי ומחלל עליהו, ולשדי בנהרא.

ואי זהו עיקור נועל דלת כו' — בבכור בזמן הזה לא הוה שרינן למיעבד הכי. דלא מיבעיא ישראל, שיש לו לקיים מצוות נתינה, ולהמתין לכהן שירצה לקבלו אפילו נועל משלשים יום בדקה וחמשים בטה. דהא דתנן (לעיל כו,ב): עד כמה חייב ליטפל — היינו אפילו בא כהן לקבלו תוך הזמן הזה, כדקתני: אמר לו הכהן בתוך הזמן "תנהו לי" הרי זה לא יתן. אלא אפילו קבלו הכהן — לא שרי ליה כהן לכונסו לכיפה, דלא מישתמיט בשום דוכתא למתני הכי גבי בכור. ולעיל (לה,א) תנן: בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל — משמע שהיו רגילין להמתין עד שיפול בו מום! ויש לחלק בין בכור למקדיש בזמן הזה. דבכור דשרי בנפילת מום בלא פדייה — איכא הפסד קדשים אם היה כונסו לכיפה. אבל מקדיש, דאפילו נפל בו מום לא שרי בלא פדיון, ואי פריק ליה מיבעי להשליך הדמים לאיבוד, הילכך כשכנסו עכשיו לכיפה אין כאן הפסד קדשים.

עיונים

גזירה משום יתום אחד מפסולי המזבח אשר נתמעטו מהפסוק "שור או כבש וכו' (ויקרא כב, כז) הוא יתום, כלומר, מי אשר נולד אחר שמתה או נשחטה אמו, שהרי הפסוק אומר "יהיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה" (ויקרא כב, כז). ודברי רב הונא נאמרו כהסבר לכך שמעמידים את אימותיהם של המועדים לעישור מחוץ לדיד, כדי שידעו שכל שאין לו אם — אין מעשרים אותו. ורש"י פירש כי כאן אין הכוונה דוקא ליתום, אלא לכל בהמות שאין מעשרים אותן (בגון כלאים וטריפה), ולא נזכר כאן אלא יתום משום דבריו של רב הונא שם (ואולי הוזכר יתום כאן כדוגמה למכלול דיני קרבנות אשר כוללים פריטים רבים שאין הציבור בקי בהם). אבל בתוס' העירו כי להלן הוזכר רב הונא גם לקוח (בהמה שנקנתה מאחרים). ולכן הסבירו כי יתום הוזכר כאן בדוקא, משום שהוא מקרה לא מצוי, ואין אנשים בקיאים בפריטי דינו.

משום תקלה שמה ישחטנה בעל בהמה ובכך יעבור על איסור שחיתת קדשים בחוץ, או שיעבור על איסור גיזה או עבודה (רש"י). ומכל מקום כתבו האחרונים, שגם במקום שהחשש אינו קיים — ביטלו חכמים דין מעשר בהמה בזמן הזה, ולכן אין מעשרים גם בעלי מומים, המתירים בשחיטה ואכילה לבעלים, שהרי זה כחוכא ואיטולא, לחייב בעלי מומים ולפטור תמים (חזון איש).

אין מחרימין חרם הוא מעין הקדש, שאדם אומר על נכסיו שהיוו חרם. ונחלקו חכמים האם סתם חרמים ניתנים לכהנים, או לבדק הבית. ולכאורה, החשש לתקלה נובע מכך שהתנא סבור שסתם חרמים הם לבדק הבית, ויש חשש למעילה בכנסי הקדש (רש"י ע"ז יג,א ד"ה ואין). ובתוספות (ד"ה ואין) כתבו כי אף לשיטה הסבורה שסתם חרמים לכהנים, כל עוד לא הגיעו לדידהם — יש להם דין הקדש (ראה לעיל לב,א).

בהמה תיעקר בתוספות (ע"ז יג,א ד"ה ואם) הקשו ממה שנאמר במסכת ערכין (כט,א) שהמקדיש שדהו בזמן הזה יכול לפדותו בסכום קטן ולהשליך את התמורה לאיבוד.

רב הונא בענין אחר: גזירה היא שגזרו חכמים משום יתום (ולד שמתה אמו קודם שנולד), שמה יכניסו אותו עם שאר הבהמות להתעשר, למרות שאינו חייב במעשר בהמה. ואף כאן, אחר חורבן הבית, חששו חכמים שמה יעשרו בשוגג גם את היתום. ושואלים: **אי הכי** [אם כן], **מעיקרא נמי** [מתחילה גם כן], בזמן הבית, לא יפרישו מעשר בהמה, גזירה שמה יפרישו גם מן היתום! אלא, מדוע לא חששו לכך — מפני שאפשר בהכרזה שיכריזו שיתום פטור ממעשר בהמה. אם כן הכא נמי [כאן] גם כן, אחר החורבן — אפשר בהכרזה! אלא אמר רבה: הטעם הוא משום תקלה, שהואיל ואין מקריבים בזמן הזה, והמעשר נשאר בבית בעליו — עלול הוא לבוא לידי תקלה, לשוחטו ולאוכלו קודם שיפול בו מום. ומוסיפים: ומנא תימרא דהיישין [ומנין אתה אומר שחוששים אנו לתקלה אחר החורבן — דתניא [ששנויה ברייתא]: אין מקדישין ואין מעריכין [ונודים ערכו של אדם להקדש], ואין מחרימין בזמן הזה, מחשש שמה תיגרם תקלה של מעילה בהקדש, ואם הקדיש או העריף או החריס בזמן הזה, בהמה — תיעקר, פירות כסות וכלים — יניחם שירקבו, מעות וכלי מתכות — יולף לים המלח ושם יתאכלו. ואיזהו עיקור בבהמה? נועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה ברעב. ושואלים: **אי הכי** [אם כן], שאחר החורבן חוששים לתקלה, בכור נמי לא ליקדש [גם כן לא יתקדש]! ומשיבים: וכי בכור בדידן תליא מילתא [בנו תלוי הדבר] להקדישו? והרי ביציאתו מהרחם קדוש מעצמו! ומשיבים: לא זו היתה השאלה, אלא הכי קאמר [כך הוא אומר]: אם אתה חושש לתקלה, ליקניניהו לאודנייהו [שקנה את אוחזיהם] של המבכירות או של העוברים לפני לידתם, לגוים, כדי דלא ליקדש מעיקרא [שלא יתקדש הבכור בהם מתחילה], בגלל שותפות הגוי, ולא יבואו בהם לידי תקלה!

החריס בזמן הזה, בהמה — תיעקר, פירות כסות וכלים — יניחם שירקבו, מעות וכלי מתכות — יולף לים המלח ושם יתאכלו. ואיזהו עיקור בבהמה? נועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה ברעב. ושואלים: **אי הכי** [אם כן], שאחר החורבן חוששים לתקלה, בכור נמי לא ליקדש [גם כן לא יתקדש]! ומשיבים: וכי בכור בדידן תליא מילתא [בנו תלוי הדבר] להקדישו? והרי ביציאתו מהרחם קדוש מעצמו! ומשיבים: לא זו היתה השאלה, אלא הכי קאמר [כך הוא אומר]: אם אתה חושש לתקלה, ליקניניהו לאודנייהו [שקנה את אוחזיהם] של המבכירות או של העוברים לפני לידתם, לגוים, כדי דלא ליקדש מעיקרא [שלא יתקדש הבכור בהם מתחילה], בגלל שותפות הגוי, ולא יבואו בהם לידי תקלה!

וכתבו בתוספות בשם ר"ת שיש להבדיל בין קרקע למיטלטלין, שכיון שאין לקרקע תקנה אחרת — ראוי לעשות זאת באופן שנאמר שם, כדי שלא להשאיר המכשול לעולם. אכן הרבה ראשונים (ובראשם הרי"ף שם) סבורים כי אין הלכה כברייתא כאן, והלכה למעשה מותר לאדם לפדות מה שהקדיש בזמן הזה, לחלל את קדושתו על סכום כלשהו ולאבד את התמורה, ומה שנאמר כאן אינו אלא במקרה שאינו עושה כן.

יולף לים המלח ומה שאמרו במקומות אחרים (ערכין כט,א) שמענות משליך בנהרות — הרי זה כאשר שחק אותם קודם לכן. אבל כאשר משליכם בעינם יש חשש שימצאום ויבואו להשתמש בהם, ולכן אמרו שישליכם לים המלח ששם הם מתכלים (תוספות ד"ה מעות).

אורה ההלכה

אין מקדישין וכו' אין מקדישים ולא מעריכים ולא מחרימים בזמן הזה. ואם הקדיש בהמה — נועל דלת בפניה עד שתמות מאליה, ופירות ובגדים — מניחם עד שירקבו, ומעות וכלי מתכת — יוליכם לים המלח כדי לאבדם. ומותר לפדות את ההקדשות בזמן הזה לכתחילה אפילו בפרוטה, ומשליך את הפרוטה לים המלח. אבל אמרו חכמים שיפדה בארבעה זוזים או קרוב לכך, כדי לפרסם את הדבר. ורמ"א כתב כי המקדיש מיטלטלים בזמן הזה — צריך להתיר את נדו. עפ"י הברייתא והגמרא במסכת ערכין כט,א. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות ערכים וחרמים פ"ח ה"ח. שו"ע יו"ד רנח, א בהגהה). **ברחם קדוש** מצוה להקדיש את הבכור ולומר "הרי זה קדוש" (ואפילו הוא בעל מום, ואפילו ביום שנולד. תיבת גומא). ואם לא הקדישו — הריהו מתקדש מאליו מרחם. כדעת חכמים במסכת ערכין כט,א. ואולם לדעת הרא"ש אין צריך להקדיש את הבכור. כדעת ר' ישמעאל שם (וראה לח"מ, מל"מ, גר"א). (רמב"ם ספר קרבנות שם פ"א ה"ד. שו"ע יו"ד שו, א).

מסורת הש"ס
 1. יומא סו,א. ע"ז יג,א.
 ירושלמי שקלים פ"ח ה"ד.
 2. ראה בכורות ג,ב.

גרסות

גזירה משום יתום ובש"מ:
 גזירה משום לקוח וגזירה משום יתום וראה ברש"י ובתוס'.
 דתנן אין מקדישין בש"מ:
 דתניא אין מקדישין.
 אלא אמר רבה ברוב כתיב"י ובש"מ: אלא אמר רבא.
 יולף לים המלח יש בכתיב:
 יולף הנאה לים המלח.
 ברחם קדוש בכתיב:
 קדוש מרחם בכתיב: מרחם קדוש.

מסורת הש"ס
 א. בכורות ג.ב. לה.א. תמורה כ.ב. ילק"ש תורה ר.ז.
 ב. ראה בכורות לו.ב.
 ג. בכורות לא.א. לה.ב. לו.ב.
 ד. (הטעם) ר"ה ל.א. סוכה מא.א. ביצה ה.ב. תענית יז.ב. סנהדרין כ.ב. מנחות סח.ב.
 ה. ראה בכורות נה.ב.
 ו. קדושין נב.ב. ב"ק יב.ב. ב"ב כג.ב. זבחים קיד.א. תמורה ח.א. ירושלמי ב"ק פ"א ה"א. יו"ט וקרא ה. כא. ילק"ש תורה תעט.
 ז. משנה תמורה לב.א.

גרסות

דמפיק ליה בריש עשרה בכת"מ: **דמפיק ליה בריש עדריה.**
בכולי עדריה ברוב כת"מ: **בכוליה עדריה.**
ובעינן בהמה להקריב יש בכת"מ: **ובעינן בהמה למיקרביה.**
הכא נמי בבכור בהמה — **אפשר בפשוטין** ברוב כת"מ: **אפשר בפשוטין** ויש בכת"מ: **אי הכי גבי בכור נמי אפשר בפשוטין.**
הוה אינא חיילא בש"מ: **הוה חיילא.**
דפסילי בקדשים בכת"מ: **דפסילי המוקדשין** ויש בכת"מ: **דפסילי במוקדשים** ובש"מ: **דפסילי בקדשים.**

ומשיבים: החושש לתקלה בבכור אפשר לו שיעשה כדברי רב יהודה, שאמר רב יהודה: מותר לו לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. ושואלים: לפי זה, הכא נמי [כאן גס כן], במעשר, אפשר לו דשדי ביה מומא מעיקרא [שיתיל בו מום מתחילה], קודם שיעשר, וכך יימנע מתקלה! ומשיבים: מי ידע הי נפיק [האם הוא יודע איזה מהם יוצא] העשירי, שיתיל בו מום מתחילה? וכי תימא דמפיק ליה בריש עשרה [ואם תאמר שיוציא אותו, את בעל המום, בעשירי] — "לא יבקר בין טוב לרע" [ויקרא כז, יג] אמר רחמנא [אמרה התורה] בענין מעשר, שמשמעו שלא יבחר את העשירי, אלא כל העובר מעצמו עשירי תחת השבט הוא המקודש! וכי תימא [ואם תאמר]: אפשר דשדי ביה מומא בכולי עדריה [שיתיל מום בכל עדרו], וממילא העשירי יהיה בעל מום — גם דבר זה אין לתקן, מפני שמהרה יבנה בית המקדש, ובעינן [וצריכים אנו] בהמה להקריב וליכא [ואין], מפני שכל בהמות ישראל התיינה בעלות מום. ושואלים: הכי נמי [כך גם כן] בבכור בהמה, כיצד אמר רב יהודה שמותר להטיל מום בכל בכור? והרי מהרה יבנה בית המקדש, ובעינן [וצריכים אנו] בהמה להקריב וליכא [ואין]! ומשיבים: לא יחסרו קרבנות על המזבח, מפני שאפשר להביא קרבנות מפשוטין [בהמות שאינן בכורות]. ושואלים: הכא נמי [כאן גם כן] במעשר בהמה, אין לחשוש שלא יהיו בהמות להקריב, שהרי אפשר בלקוחין [קנויים], בהמות שקנה מאחר, שהם פטורים ממעשר! ומשיבים: כיון דאיהו שדי ביה מומא בכולי עדריה [שהוא, כל מי שיש לו בהמות, מטיל מום בכל עדרו], כדי להימנע מתקלה, ומצד אחר, גם שכיחי מומי דפסילי [שכיחים המומים שפוסלים] בקדשים, שהרי אפילו דוקין [קרומים, כתמים] שבעין נמי פסילי [גם כן פוסלים] מהקריב — לא שכיחי [לא מצויים] מספיק בהמות להקריב מן הקנויים, ולכן תיקנו חכמים שלא יעשרו כלל בהמות בזמן הזה.

א שנינו במשנה שמעשר בהמה נוהג בחולין אבל לא במוקדשין. ושואלים: מוקדשין — פשיטא [פשוט] הדבר, הלא לאו דידיה נינהו [לא שלו הם] כדי שיוכל להקדישם! ומשיבים: מדובר כאן בקדשים קלים כגון בהמות שלמים, ואלבא [ועל פי שיטתו] של ר' יוסי הגלילי, שאמר: קדשים קלים — ממון בעלים הם. דתניא [ששנויה בריתא] בדין הגזול את חברו, ונשבע על כך לשקר, שמה שנאמר בענין זה: "ומעלה מעל בה" — הרי זה בא לרבות הנשבע על קדשים קלים שהקדיש חברו, שהן אמנם קרובין לה, ואולם הם ממון בעלים, אלו דברי ר' יוסי הגלילי. ואם כן, הואיל ולדעתו הם ממון בעלים סלקא דעתך אמינא ליעשרו [ועל גס כן], ומשיבים: "העשירי יהיה קדש" (שם כז, לב) אמר רחמנא [אמרה התורה] בלשון עתיד, ולא זה שכבר קדוש. ותמהים: לפי הסבר זה נמצא כי טעמא דכתב רחמנא [הטעם, דוקא משום שכתבה התורה] "יהיה קדש", אין דין מעשר בקדשים קלים, הא לאו הכי הוה אמינא [הרי אם לא כך, הייתי אומר] חיילא [חולה] קדושת מעשר עילוייהו [עליהם], על קדשים קלים? השתא [עכשיו, הרי] קדושה חמורה על קדושה קלה לא חיילא [אינה חולה]. קדושה קלה על קדושה קלה מיבעיא [נצרכה לומר] שלא חלה? ומבארים: מאי [מה] היא אותה הלכה שאנו רומזים לה — דתנן [ששנינו במשנה]: אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית, שהוקדשו לצרכי המקדש — אין משנין אותם מקדושה לקדושה, ואין קדושת המזבח חלה על בהמה שהוקדשה לבדק הבית, למרות שהיא קלה יותר. אבל מקדשין אותו, מקדיש אדם את הקרבן שלו הקדש עילוי לבדק הבית, כלומר, שיתן להקדש בדק הבית את שווי טובת ההנאה שיש לו בקרבנו, יותר. אבל מקדשין אותו, מקדיש אדם את הקרבן שלו הקדש עילוי לבדק הבית, כלומר, שיתן להקדש בדק הבית את שווי טובת ההנאה שיש לו בקרבנו, יותר.

עיונים

אפשר כדבר יהודה באופן זה, אין חשש שייכשל בשחיטת קדשים תמימים בחוץ, משום שהבכור נולד בעל מום, והוא ראוי לשחיטה מיידית על ידי הכהן. וכך גם אינו צריך להימנע מהקדשת הבכור. וכן אמרו בגמרא לעיל (ג.ב.), שרב מרי נענש על כך שמכר את אחונו הבהמות לגוי, משום שבכך הפקיעם מקדושת בכורה, שאפילו לכהן לא היה צריך ליתנם (וראה תוס' שם).
קדושה קלה אקדושה קלה מיבעיא כלומר, אם קדושת מזבח אינה חלה על קדשי בדק הבית החמורה ממנה — כל שכן שקדושת מעשר בהמה לא תחול על שלמים, ששניהם בכלל קדשים קלים, ואין אחד חמור מן האחר.
אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם מקדושה לקדושה יסודו של דין זה בכתוב בבכור "לא יקדיש איש אותו" (ויקרא כז, כו), שלא יעשנו עולה או שלמים. ומשם למדו גם שאין משנים קדשי מזבח לקדשי בדק הבית ולהיפך. ונחלקו הראשונים בענין קדשי בדק הבית, שיש סבורים שמשנים קדשי בדק הבית מאחד לשני אפילו מחמור לקל, וכגון מה שהוקדש להיכל ישתמש בו לצורך העזרות (ראב"ד תמורה פ"ד ה"א). ויש שכתבו שמשנים קדשי בדק הבית לקדשי בדק הבית אחרים, רק מקל לחמור (ראה כסף משנה שם).
הקדש עילוי כלומר, שמים את ההנאה הממונית שיש לו לאדם בקרבן שהקדיש, ונותן את השומה לבדק הבית. ואם היה קרבנו נדר שחייב באחריותו אם יאבד — נותן את דמיו, ואם היה קרבנו נדבה — נותן טובת הנאה שבה (משנה ערכין כח.ב), ונחלקו הראשונים מה היא אותה טובת הנאה; רש"י (ד"ה הקדש) פירש: כמה היה נוטל המקדיש מישראל אחר על מנת שייבא קרבנו לבן בתו הכהן כדי שיקריבנו (ובכך זוכה הכהן בבשר השלמים או בעור העולה). ורבינו גרשום פירש: כמה מוכן כהן לתת על מנת שבעל הקרבן ישהה מלהביא את קרבנו עד זמן משמרתו של אותו כהן. ויש מפרשים שאומרים כמה אדם שאינו

ומשני: אפשר — נתקנתא אחריתי כדבר יהודה. והא עדיפא מהך, כדלמחן צפיקא קמא (בכורות ג.ג.) דמשום הכי כללא חיותיה דרב מרי — דהוה מקני לאודנייהו לגוי, משום דמפקע להו אפילו מקדושת כהן. הכא נמי — גבי מעשר, אפשר נתקנתא דלא צריך לשהוי, דלישדי ציה מומא מעיקרא! ומשני: מי ידע הי נפיק, בריש עשרה — נעשירי. לא יבקר — משמע שהוא לא יזילאנו, אלא הוא יולא מעצמו. וכי תימא אפשר דשדי ביה מומא בכוליה עדריה — קודם שיעשר, דעדיין הן מולין ומותר להטיל מום. ואחר כך יעשר, דמעשר חל על בעל מום, כדכתיב (ויקרא כז): "לא יבקר בין טוב לרע". וקפרינן: הכא נמי לגבי בכור — דקאמרט טייל זבן מום, איכא למיפרך: מהרה יבנה בית המקדש כו! הכא נמי אפשר בלקוחין — שהיו פטורין מן המעשר, דקמי צמתנין: הלקוח והיתן לו צמתנה — פטור ממעשר צמתנה! ומשני: כיון דאיהו שדי מומין בכולי עדריה, פטורין הולדים אללו — הוון לקומיס דבר מועט. ושכיחי מומי טווא דפסלי בקדשים, ואפילו דוקין שבעין פסלי, הלכך לא שכיחי צמתנה להקריב. משום הכי לא מפרישין מעשר. ואלבא דרבי יוסי הגלילי — אלטרין לאשמועינן. לרבות קדשים קלים — שאם הפקיד אלל חבירו צמתנה שלמים וכפרו ונשבע עליה ואחר כך הוזה — ישלם קרן ומומש ואשם, דקרינא ציה "צה" וצמיתו, דכתיב: "ומעלה מעל צה" וכתש צמיתו ישלם", ושלמים יש צהן לה" וצמיתו. הכא נמי — דליעשרו. יהיה קדש — "עשירי יהיה קדש". קדושת מעשר — מפרש לקמן, ויעבור עלייהו ז"ל לא ימכר ולא יגאל. מקדושה לקדושה — שאין קדושת מזבח חלה על קדושת בדק הבית, ואף על גב דקדושת מזבח חמורה. ולא קדושת בדק הבית על קדושת מזבח, שיהא חייב ליתן דמיהן לבדק הבית. אבל מקדישין — קדשי מזבח לקדשי בדק הבית. הקדש עילוי — טובת הנאה שיש לו מקדושת מזבח יכול ליתן לבדק הבית. וזו היא טובת הנאה — דיכול ליתול סלע מישראל אחר על מנת שימנה לנן צמו כהן שיקריבנה, כדלמחן צפיק "עד כמה" (בכורות כו.א.). עילוי — היינו שמעלה דמים אוחו שיעור טובת הנאה, ונותן לגזר.

תוספות

אפשר כדבר יהודה — לעיל בפרק קמא (ג.ב. דבור המתחיל "דקא") פירשתי דלדין שרי לאקנויי לגוי, כיון דלא סבירא לן כרב יהודה.
הקדש עלוי — פירש בקונטרס: טובת הנאה שיש לו מקדושת מזבח — יכול

מחוייב להביא קרבן היה מוכן לשלם ולנדב קרבן אם היה מוצא בול (תוספות ד"ה הקדש, רמב"ם ערכין פ"ו ה"ב). ומכל מקום, דין זה חל דווקא על קרבן שהקדיש אדם למזבח, שיש לו בו טובת הנאה, ואתה הוא יכול להקדיש, אבל אינו יכול לעשות כן בקדשי בדק הבית או בחרמי כהנים. שאין לו בהם טובת הנאה (תמורה לב.א.).

אורח ההלכה

מותר לו לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא וכו' מותר להטיל מום בבכור בזמן הזה קודם שיצא (ראשו ורובו. ש"ך) לאויר העולם. כרב יהודה. אבל בזמן שבית המקדש קיים — אסור. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ב ה"ד. שו"ע י"ד ש"ג. ז.)
אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותן מקדושה לקדושה אין משנים את הקדשים מקדושה לקדושה, וכגון שאין עושים בכור עולה או שלמים. ודין זה הוא בין בקדשי מזבח, ובין בקדשי בדק הבית. כיצד? אם הקדיש לבדק ההיכל — לא ישנה לבדק המזבח. והמשנה עובר בלא תעשה אף שאינו לוקח על לאו זה. כגמרא. ולדעת הראב"ד יכול לשנות בתוך קדשי בדק בית מאחד למשנהו (וראה בכס"מ). (רמב"ם שם הלכות תמורה פ"ד ה"א.)
מקדישין אותו הקדש עילוי מחריים אדם בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, בין חרמי כהנים בין חרמי בדק הבית. ואם היו קדשים שהוא חייב באחריותם — נותן את דמיהם בין לכהנים בין לבדק הבית, ויקרבו אותם הקדשים לאחר שייפדו. היו נדבה והחרים כיצד חריים אותה? אומרים כמה מוכן אדם לשלם כדי שיקבל בהמה זו כדי להעלותה עולה שאינו חייב בה, וכל הנותן אותו שיעור יקריב בהמה זו נדבה כמו שהיתה. כמשנה במסכת ערכין כח.ב. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות ערכין וחרמין פ"ו ה"א—י"ב.)

ומחרימין אותן — נקדשי מוצא מחרימין, ויתן לכהן כפי טובת הנאה שיש לו כהן. אבל חלק מוצא לא חיילא שום קדושה אחריתי. מהו דתימא — היינו טעמא דלא חיילא קדושת מוצא אקדושת דקדושת — דכל זמנה לאו לעולה קיימא, שהרי רוב זמנות עומדות לאכילה. הלכך, כי אקדשה לדקדושת, וגמר וחיילא עלה קדושת דקדושת, דמו לא לשנייה לקדשי מוצא. אבל לגבי מעשר, דכל זמנה למעשר קיימא, אף על גב דאקדשה לשלמים — לא פקע טורת מעשר מינה. ולמאי נפקא מינה — אי הוה חיילא קדושת מעשר משלמים? הא לא חמיר מעשר משלמים! למיקם עלה בלא ימכר ולא יגאל — דשלמים הוו בני פדיון. קמשמע לן: "יהיה קדש" — ולא ספצר קדש. מה מעשר דגן מחדש על הישן לא — דכתיב (דברים יז): "היואלה השדה שנה שנה". היואלה שנה מעשר, ולא משנה זו לשנה שעברה, ולא משנה שעברה לשנה הבאה. מה מעשר דגן ממין על שאינו מינו לא — כדלמריין לקמן: תן חלב לזה ולזה. וצאן — דמשמע: כל און מין אחד חסוד לענין מעשר. הכתיב עשר תעשר — דלמקש למעשר דגן. לשנה הקשתי — מעשר זמנה למעשר דגן, שלא יתרוס משל שנה שעברה, שגולד קודם לול, על שגולד לאחר לול. ולא לדבר אחר — מין זמינו. אין תורמין — זמנעו דגן קמיירי. תן חלב לזה וחלב לזה — היינו תרומה ומעשר, כדכתיב (במדבר יז): "בהרימכם את חלבו ממנו", וקאמר רחמנא שיתן לכל אחד מעשרותיו צפני עלמו.

תוספות

ליתן לבדק הבית. וזו טובת הנאה — דכחול ליטול סלע מישראל אחר, על מנת שיתננה לבן בתו כחן להקריבה, כדאמר בפרק "עד כמה" (בכורות כז, א), עד כאן לשון הקונטרס. ובמסכת ערכין (כח, א) מפרש בענין אחר. דתנן ב"ה המקדיש שדהו: "מחרים אדם את קדשיו, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אם נדר — נותן דמים. פירוש: שכל דמיו שוין לו, דחייב באחריותו. ואם נדבה — נותן טובתה. "שור זה עולה" — אומדים כמה אדם רוצה בשור זה להעלותו עולה שאינו חייב. וטובת הנאה דפרק "עד כמה" (בכורות כז, א) לא שייכא אלא בדבר הנאכל כו', דגבי הני קאמר לה התם. וכי האי גוונא קתני בערכין (כח, ב) גבי בכור, דתנן: דתנן: הכבור בין תם בין בעל מום מחרימין אותו, ובאיהו צד פודין אותו! אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו, או לבן אחותו. אי נמי, גבי דבר שאין נידב ונידר שייכא טובת הנאה זו, אבל בדבר הנידר ונידב — שייכא אידך טובת הנאה.

תלמוד לומר עשר תעשר — הכא אתיא היקישא ומפקא מקל וחומר, ולעיל (גבי) [בפרק] "כל פסולי המוקדשין" (לג, א) אתי קל וחומר ומפיק מהיקישא, גבי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דשרו בית הלל אפילו לזרים. ושם (דיבור המתחיל "ובית הלל") פירשת.

וכן מחרימין אותו, את הקרבן באופן זה לטובת הכהנים, שהחרמים שלהם. הרי שקדושת המזבח אינה חלה על קדושת בדיק הבית שהיא קלה ממנה, ואם כן לא ייתכן שתחול קדושת מעשר בהמה על קדושת קרבן אחר, ומדוע נצרך הכתוב למעט אפשרות זאת? ומשייבים: מהו דתימא (שתאמר): **התם** [ש] שאין קדושת המזבח חלה על בהמה שקדושה כבר לבדיק הבית, הרי זה מפני שכל סתם בהמה לאו לעולה קיימא [אינה עומדת מתחילתה להיות מוקדשת לעולה]. כלומר, להקריבה על המזבח, ולכן לאחר שהקדישה לבדיק הבית, אי אפשר להוסיף עליה קדושה למזבח. אבל הכא [כאן], שכל סתם בהמה למצות מעשר קיימא [עומדת], שהרי אדם מעשר את כל בהמותיו, הרי אף על גב דאקדשה [אף על פי שהקדיש אותה] מתחילה לשלמים, יש לומר כי לא פקע איסורא דמעשר מינה [איסור, חובת, המעשר ממנה]. ומסבירי: למאי נפקא מינה [מה יוצא מזה], מה משמעות הדבר להלכה — שאם הקדישה כמעשר הריהי באיסור "לא יגאל" (ויקרא כז, לג) ו"לא ימכר", לכן קא משמע לן [משמע לנן] התנא, שקדושת מעשר אינה חלה על שלמים, וניתן לפדותם כשנפול בהם מום.

ב שנינו במשנה: ונוהג מעשר בהמה בבקר ובצאן ואין מתעשרין מזה על זה. בכבשים ובעזים ומתעשרין מזה על זה. שהיה בדין: ומה אם החדש והישן שאינן כלאים זה בזה אינם מתעשרים וכו'. ומביאים ברייתא בענין זה: ויהיו חדש וישן מתעשרין מזה על זה מקל וחומר: ומה כבשים ועזים שהם כלאים זה בזה — מתעשרין מזה על זה, חדש וישן בהמות שגולדו בשנה זו ובשנה שלפניה, שאינן כלאים זה בזה — אינו דין שיתעשרו מזה על זה? תלמוד לומר: "עשר תעשר את כל תבואת זרע היצא השדה שנה שנה" (דברים יד, כב), והלשון "עשר תעשר" מרמזת כי בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ובכך מקיש (משווה) הכתוב מעשר בהמה למעשר דגן: מה מעשר דגן מחדש על הישן לא מעשרים, שהרי נאמר שם "שנה שנה" — אף מעשר בהמה מחדש על הישן לא מעשרים. ושואלים: אי הכי [אם כן], לענין כבשים ועזים נמי לימא [גם כן נאמר] באותו אופן: מקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן ממין על שאינו מינו לא מעשרים — אף מעשר בהמה ממין על שאינו מינו לא מעשרים, ומדוע כבשים ועזים מתעשרים מזה על זה? ומשייבים: רבי רחמנא [ריבתה התורה] במצות מעשר בהמה ואמרה "צאן", כדי ללמדנו שכל מה שהוא בכלל צאן מתעשר מזה על זה. ומקשים: אי הכי [אם כן], שריביתה התורה, חדש וישן נמי [גם כן] יתעשרו מזה על זה במעשר בהמה! ומשייבים: **הא כתיב** [הרי נאמר] "עשר תעשר", ובכך הקישה התורה מעשר בהמה למעשר דגן, ללמד שאינו מתעשר מן החדש על הישן. ושואלים: ומה ראת להקיש לענין חדש וישן, ולא להקיש לענין כבשים ועזים? אמר רבא: אמר

שם קרא [הכתוב] "שנה שנה" — ללמדנו שלענין שנה הקשתי, שלא יתרוס מהחדש על הישן, ולא לדבר אחר. **ג** ובענין הפרשה ממין על שאינו מינו, תנן התם [שנינו שם] במשנה במסכת תרומות: אין תורמין ממין על שאינו מינו, ואם תרם — אין תרומתו תרומה. ושואלים: מנא הני מילי [מנין הדברים הללו]? אמר ר' אמרי לה [ויש אומרים] שאמר ר' אמרי ר' שמעון בן לקיש: נאמר בענין תרומה "כל חלב יצהר (שמן) וכל חלב תירוש (יין) ודגן ראשיתם אשר יתנו לה' לך נתתים" (במדבר יח, יב), ובמה שחזרה התורה על לשון "חלב" — אמרה תורה: תן חלב (תרומה) לזה ליצהר בנפרד, וחלב לזה לייב בנפרד, ולא שיתן תרומה מזה על זה.

עיונים
ומחרימין אותו — יכול אדם להקדיש הקדש עילוי בלשון "חרם" לכהנים, וכך זוכים הכהנים שבאותו משמר ב"עילוי" של הקרבן.
התם דכל בהמה לאו לעולה קיימא וכו' רש"י פירש: שהרי רוב בהמות מיועדות לאכילה, ולא להקריבה. אבל לגבי מעשר — כל הבהמות מיועדות מתחילתן להתעשר (ובכלל זה האפשרות להיות מקדשות בעצמן כמעשר, אם בהמה זו יוצאת עשירית). ומדבריו עולה כי עולה שהחברה באן אינה אלא דוגמה לאחד מקדשי המזבח. אבל רבינו גרשום פירש כי לא כל בהמה ראויה לעולה אלא רק זכרים, בעוד שלגבי מעשר — כל בהמה עומדת לכך, בין זכר ובין נקבה.
לא יגאל ולא ימכר לגבי מעשר בהמה נאמר רק "לא יגאל" (ויקרא כז, לג). ומכל מקום לעיל (לכא-ב) (ב) למדו חכמים מדין חרמים שנאמר בהם "לא ימכר ולא יגאל" (שם כח) לדין המעשר, שיש בו גם איסור מכירה, שלא רק שלא ניתן לפדותו כשאר קדשים בעלי מום, אלא גם שלא ניתן למוכרו לאיש אחר לצורך אכילה.
עשר תעשר בשתי מעשרות הכתוב מדבר... ומקיש מעשר בהמה מלשון הגמרא נראה שיעקר דברי הפסוק הם במעשר דגן, וכך הם משמעות דברי הפסוק עצמו "היוצא השדה". ומכל מקום, מכך שכפל הפסוק את הפועל למדו חכמים שהוא הדין לכל המעשרות, וביניהם גם מעשר בהמה (מלבי"ם). ויש שפירשו שהדרשה איננה רק מהכפלת הפועל, אלא דרשה עניינית ממכלול הפרשה כולה. שהרי את מעשר כל שנה ושנה יש להביא למקום אשר יבחר ה' כחמשך הכתוב, ומטעם זה גם את מעשר בהמה, הבא לירושלים, יש להפריש כל

שנה ושנה (תורה תמימה).
מה מעשר דגן מחדש על הישן לא שהרי המשך הפסוק הוא "היוצא השדה שנה שנה" (רש"י). ורבינו גרשום פירש שהמקור לכך אינו בפסוק זה עצמו (שהרי הוא עצמו עוסק גם במעשר בהמה, לפי דרשה זו) אלא הוא מדרשת הספרי על הפסוק "והרמותם ממנו" (במדבר יח, כו) — ולא מן החדש על הישן.
לשנה הקשתי ולא לדבר אחר בתוס' העירו כי במקומות שונים בשי"ם מצאנו שקל וחומר הוא לימוד חזק המפקיע מהיקש (תוספות ד"ה תלמוד). ובתוס' לעיל (לג, א) כתבו כי בכל מקום כזה אין הקל וחומר מפקיע את ההיקש לגמרי, אלא מצמצם אותו לדבר מסויים, כמו כאן.
תן חלב לזה וכו' כלומר, תרומה. והוא הדין למעשר, כפי שעולה מסוגיה זו. ורש"י פירש כי "חלב" משמעו גם מעשר.

אורה ההלכה

לשנה הקשתי אין תורמים מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה, ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו. ואם תרם — אינה תרומה. כגמרא כאן וכמשנה במסכת תרומות פ"ב מ"ד. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פ"ה ה"א. שו"ע יו"ד שלא, נו).
אין תורמין ממין על שאינו מינו אין תורמים ממין על שאינו מינו. ואם תרם — אין תרומתו תרומה. כמשנה במסכת תרומות. (רמב"ם שם ה"ב ג. שו"ע שם סעיף ג).

מסורת הש"ס
ח. ראה בכורות לב, א-ב.
ט. תוי"כ ויקרא כז, לב (בשם ר' עקיבא).
י. ראש השנה ח, א.
תוספתא בכורות פ"ז ה"א.
מדרש תנאים דברים פ"ד, כב. ילק"ש תורה תרפ.
יא. בכורות נד, ב. ילק"ש תורה תתצד.
יב. תרומות פ"ב מ"ד.
תמורה ה, א. ספרי במדבר יח, כו. ילק"ש תורה תשנה.
יג. ירושלמי תרומות פ"ב ה"ב. ילק"ש תורה תשנה.

גרסות

אף על גב דאקדשה ברוב כתיבי: אע"ג דקדשה.
למאי נפקא מינה בלא יגאל יש בכתי"י וכן בשי"ם:
למאי נפקא מינה למיקם עלה בלא יגאל.
בלא יגאל ובלא ימכר בדפוסים החדשים תיקנו ל: **בלא ימכר ולא יגאל** וראה עיונים.
רבי רחמנא צאן בשי"ם וברוב כתיבי: **רבי רחמנא וצאן**.
ואמרי לה אמר רבי אמרי בכתי"י: **ואמרי לה א"ר ינאי ויש**. **ואמרי לה א"ר אסי**.
וחלב לזה יש בכתי"י: **ותן חלב לזה**.